

KORHECZ PAPP ZSUZSANNA

Oláh Sándor festés- technikája és -kellékei

A művészet technikatörténete egy újnak mondható kutatási terület, mely átmenetet képez a művészettörténet, a restaurálás és a természettudományok között. A Nyugat-Európában már több mint húsz–harminc évvel ezelőtt megjelent interdiszciplináris hozzáállás számos nagyszerű eredményt mondhat magáénak: leginkább a nagy mesterek (Raffaello, Rubens, Rembrandt, Velazquez stb.) festéstechnikáját vették górcső alá, hiteles műveik anyagainak beható restaurátori és természettudományos vizsgálatával, melyek eredményei azokra az egyszerűnek tűnő kérdésekre adhatnak választ, hogy mivel és hogyan festett a művész. Ez elsősorban az eredetiségvizsgálatok szempontjából tűnhet fontosnak, a nem világhírű mesterek esetében azonban a művész jobb megismerése további műveinek beazonosításához is hozzájárulhat, hiszen a 17–18. században sok alkotó nem jelezte festményét.

A művészettörténet kiegészítő szakirodalmának számítanak az ókor óta feljegyzett és generációk tucatján áthagyományozódott festőkönyvek is. A 16. századtól a Nyugat-Európában sorra alakuló művészeti akadémiák voltak a legnagyobb hatással arra, hogy miként hozták létre a festők az alkotásaikat. Általában a 19. század első feléig alkotó mesterek szempontjából mérvadó festéstechnikájuk megismerése, mert a 19. század második felében, az ipari forradalom hatásainak köszönhetően beállt változások szinte uniformizálták a művészek festéstechnikáját. A kézi szövőszéken előállított vásznak helyett 1840 körül megjelennek a gépi szövésű és alapozású, gyárilag előkészített hordozók. Az 1860-as évektől megjelenő kartont is sokat használgák a kedvező ára miatt. A 19–20. század fordulóján kezdték el gyártani a furnérlemezt, a 20. század közepétől a farostlemezt, melyeket csakhamar a műalkotások hordozóiként is hasznosítottak.

Felvetődik a kérdés, hogy vajon miért lenne fontos megismerni egy, java részét a 20. század első felében alkotó művész festéstechnikáját. Oláh Sándor sajátos helyzetbe került a trianoni békediktátum után: ragaszkodva Szabadkához szinte önkéntes számkivetettségben élte életét. Az újonnan megalakuló államban és a provinciális helyzetbe süllyedt városban szinte lehetetlen volt az általa korábban használt minőségi alapanyagokat beszerezni, ezért kiváló szakmai ismereteinek köszönhetően alkotásainak egy részénél maga készítette elő hordozóit, a 18. századi mesterekhez hasonlóan. Célunk ismertetni az Oláh által használt technikákat és eszközöket.

Oláh Sándor, a mindenkori délvidéki festőművészet nagy alakja ugyan nem városunkban látta meg a napvilágot – a partiumi Magyarcsékén született evangélikus családban –, de élete java részét Szabadkán töltötte. Az általános iskolai és a gimnáziumi nem túl fényes tanulmányai után törvényszéki bíró édesapja jobbnak látta, ha kétkezi munkás válik belőle. A felvidéki korompai acélgyárban töltött esztendő tanulmányai folytatására ösztönözte: először a budapesti Országos Magyar Iparművészeti Iskolában tanult ötvösséget, majd az Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezde festészeti osztályába járt Zemplényi Tivadar (1864–1917) tanítványaként három esztendeig. Tanulmányai a müncheni akadémiára vitték tovább, ahol Angelo Jank (1868–1940) osztályába járt, esténként pedig Hollósy Simon (1857–1918) magániskoláját látogatta (BARANYI 1986). Innen egyenes út vezetett a Nagybányai Művésztelepre, amelyet idővel Iványi Grünwald Béla (1867–1940) meghívására Kecskeméti Művésztelepen töltött időszakok tarkítottak az I. világháború kitöréséig. A szolgálat java részét végigfestette. 1917-ben nősült meg, felesége Plesz (Erzsébet) Teréz (1896, Rév/Dzsida – 1961, Szabadka) mindvégig a betegségekkel és pénztelenséggel küzdő férje mellett állt, tartotta a lelket a művészetben (GAJDOS 1986). Leányuk, Éva 1918-ban látta meg a napvilágot, és a II. világháború után Izraelbe vándorolt ki. Oláh Sándor remek pedagógusként számos szabadkai művészt indított el útján (Almási Gábor, Hangya András, Sáfrány Imre stb.). Életében egy retrospektív kiállítása volt 1961-ben (DÉVAVÁRI 2000: 38–50). Baranyi Anna 1986-ban rendezte meg Oláh Sándor korszakalkotó tárlatát,¹ me-

lyet a Forum és a Szabadkai Városi Múzeum közös gondozásában megjelenő, általa írt monográfia tett teljessé (BARANYI 1986). A Szabadkai Városi Múzeumban működő Vajdasági Magyar Galéria (1830–1930) állandó kiállításán kiemelkedő műveit bármikor megcsodálhatja a közönség (NINKOV K. 2013: 123–124): a gyűjtemény alapját Oláh József, a festő öccsének hagyatéka képezi – harminc értékes mű, amely Baranyi Anna munkájának köszönhetően került a szabadkai múzeum gyűjteményébe Gamauf Gézáné Oláh Erzsébet (a festő testvérének a lánya) ajándéka-ként, a művész századik születésnapján 1986-ban. Kudlik Arának, a festő fogadott lányának köszönhetően a múzeumba kerültek a művész festészeti eszközei, szőnyegtervei, folyóiratai is. Gyűjteményünkben őrzött festőállványát és palettáját többször is megőrkítette műtermében készült festményein, melyeket feltételezhetően az intézményünk műhelyében hasznosított szétrnyitható állványán festett meg. Harmadik, öszszecsukható „terepi” festőállványa nem került közgyűjteménybe (1. kép).

Oláh alkotóművészetében a szecesszió rövid életű volt, a rokon iparművészeti területeken (plakát-, szőnyeg- és kerámiatervek, könyvillusztrációk) való működése azonban a szecesszió által életre keltett art&craft mozgalom kései megtestesítőjévé avatja (NINKOV K. 2020: 107). Izmusoktól többnyire mentes festészetével megteremtette jól felismerhető egyéni stílusát. Legszámosabban portrékat ismerünk tőle: kivételes jellemábrázolásra volt képes, de táj- és életképei is jelentősek, csendéletei szinte metafizikus hangulattal telítettek.

1. kép: Oláh Sándor: *Műteremben* (Kudlik Zoltán fest), 1955 körül, olaj/vászon, cca. 60×50 cm, magántulajdon

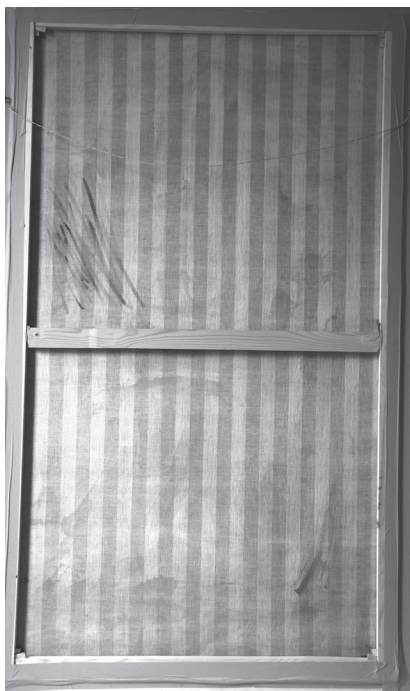

2. kép: Oláh Sándor: Krausz Dezső kelebíai molnár arcképe, hátoldal, 1930, olaj/vászon, 95×75 cm, Szabadkai Városi Múzeum, U-523.

Leginkább olajban dolgozott. Tanulmányainak köszönhetően a szép-művészetek mellett Oláh nem idegenkedett a fémmegmunkálástól és az asztalosmunkától sem: „Szenvedéllyel fűr-farag. Valóságos ezermester. Szabadi-dejében maga csinálja képrámáit, még a hozzávaló szerszámait is ő gyártja. Nagyon szereti a szép, ragyogó, éles, hegyes szerszámokat. Csinált néhány nagyon sikerült linómetszetet is” – így vall a művész felesége (MUNK 1933: 23).

Ennek emléke a ma is használatban lévő, valószínűleg saját készítésű kiváló vászonszövő. A szabadkai Városi Múzeum gyűjteményében lévő több képének is ő készítette a vakkeretét (például a Krausz házaspár portréi) (2. kép), valamint a díszkeretét is, úgy, mint a fenti, műtermében készült kép lépcsőzetes díszkeretét. Ugyanilyen típusú, általa megmunkált, átlapolással, szegeléssel és ragasztással összeillesztett keretben állt a műtermi tükre is, melynek bevakult felületében fürkészte vonásait késő öregségéig. Sajnos a vastag, súlyos üvegre foncsorozott tükör már eltört. A vakkeretek hátoldalára ceruzával ráírta a pontos méretet. Ha volt rá lehetősége, a legjobb minőségű holland alapozott vászakra dolgozott (BARANYI 1986: 21), s ha nem telt rá, akkor hordozóként helyben beszerezhető lenvásznat is használt, de az erősebb, csíkos, úgynevezett nyugagy-vászon is megtette (például Kujundžić Pajo plébános portréja a szabadkai múzeum gyűjteményében piros-fehér csíkos vászonra

készült) (3. kép). A nyers állapotában, az ékelhető vakkeretre nagyfejú szögekkel felfeszített vásznat enyvvvel szigetelte, majd száradás után vékony rétegben, valószínűleg lenolaj kötőanyagú krétaalapot vitt fel rá. Ilyenkor a képek húzószélei nyersek maradtak. A megközelítőleg 3×4 méter nagyságú *Jézus és az okos szüzek* című, szemformájú alkotásánál – mely eredetileg a hódsági zárda kápolnáját díszíthette, de jelenleg a szabadkai Városi Múzeumban őrzik letétként – hordozóként két teljes szélességű (150 cm), sűrű szövésű vásznat varratott össze varrógéppel. A képet szegeléssel és csírizes ragasztóval erősítették közvetlenül a falra (KORHECZ PAPP 2016a: 122). Ilyen, általa előkészített

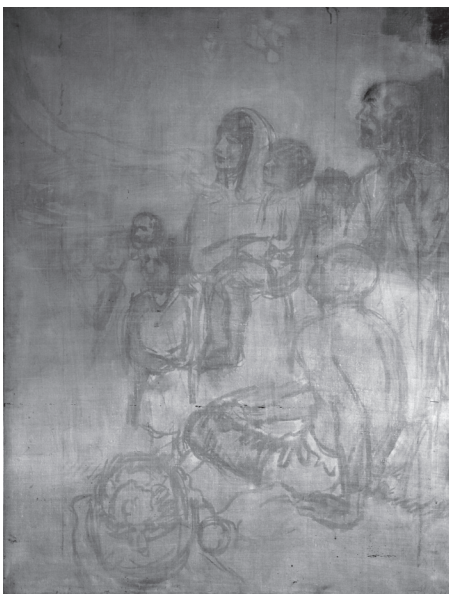
3. kép: Oláh Sándor: Kujundžić Pajo plébános portréja, hátoldal, 1925, olaj/vászon, 195×114 cm, Szabadkai Városi Múzeum, U-523.

vászonra festette a szabadkai Szent Teréz-székesegyház zászlógyűjteményében újonnan felfedezett, a szent családot és Szűz Mária születését ábrázoló tondóit is, melyeket egy neoromantikus elemekkel díszített, aranyhímzésű motívumokkal díszített selyemzászlóba foglaltak.² Olajfestményei hordozóiként sok más kortársához, például Pechán Józsefhez, Farkas Bélához hasonlóan az 1866 óta gyártott kartont is használta, leginkább olcsósága és csekély súlya miatt (WELTHE 1996: 387). Szerencsére kartonra festett műveit is megfelelő körülmények között (belső térben), bekeretezve őrizték, így nem ütköztek ki rajtuk az elsősorban nem festészeti célra gyártott anyag hiányosságai.³ A ledarált fapépből és

rongydaralékból öntéssel előállított karton idővel oxidálódik. A festéshez lenolajjal kellett a festett felület felől átítatni, hogy elveszítse szívó hatását. Oláh érett korszakának lendületes, vékony festékrétegei ma is megfelelően tapadnak az így leszigetelt kartonhordozóhoz, melyek besötétedése egyes esetekben gondot okozhat esztétikai szempontból, főleg azokon a felületeken, melyeket nem fedett le festék – s így a kompozíció részévé váltak –, vagy csak lazúrosan felvitt világos szín került rá, mely így az öregedéssel megjelenő transzparencia (az olajfesték filmrétegének átlátszóvá válása) miatt besötétedik.

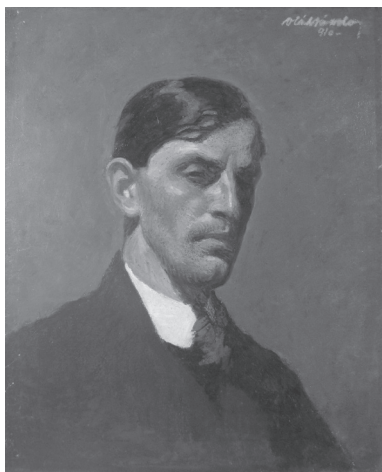
Oláh olajfestményeit az évszázadok óta bejáródott módon készítette: először rajz- vagy szénvázlatokat dobott papírra, de ismerünk akvarellvázlatokat is tőle. A rá jellemző módon, a leginkább fehér színű olajalapozásra párizsi kékkal vázolta fel a véglegesített kompozíciót, s azt építette tovább. Ez az alkotói folyamat őrződött meg egy befejezetlenül maradt festménytöredékén, melyről az 1933-ban, negyedszázados munkássága alkalmával készített riportban így vall a művész: „Talán őszre elkészülök egy biblikus tárgyú képpemmel, amelynek tervét régen hordom magamban. Most modelleket, típusokat keresek képpemhez. Szeretnék nyáron egy nagyobb plen air dolgot festeni, valahol erdős vidéken. Ott festeném meg bibliai tárgyú képet is. A lemenő nap utolsó, bágyadt fényét, a komor árnyékba borult háttért festeném meg... Ez kellene... de ezt bizony nem találom meg itt, a harmadik emeleten (a Városi Bérpalota műteremlakásán, K. P. Zs. megj.)” (MUNK 1933: 24). Az eredetileg nagyobb méretű⁴ fekvő kompozíció vázlatának csak a jobb oldala őrződött meg, egy kisebb méretre vágott, másodlagos felhasználásra előkészített hordozó formájában. A fehér olajfestékekkel lazúrosan átfuttatott felület alól átsűrődik a kék színnel felvitt lendületes vázlat, melyre az inkarnátus színét is feldobta. Sajnos a munkát nem folytatta tovább, a kiváló minőségű, alapozott vásznat más kompozíciónak szánva feldarabolta, és kisebb vakkeretre feszítette fel. Leginkább a *Csodálatos kenyérszaporítás* jelenetére emlékeztet e befejezetlen műve (4. kép). A szabadban feldobált plen air képeit is ugyanezzel a módszerrel, a kék felvázolással kezdte, amint az a szabadkai múzeum gyűjteményében lévő digitális fotón is látható (NINKOV K. 2020: 92). A szabadkai Városi Múzeum gyűjteményében

őrzött, eltartókkal tagolt dobozban tárolt alapozott farostlemez-készlet is a szabadban való festéshez készült, a mester valószínűleg későn (1950 előtt semmiképpen, mert 1950 körül kezdett el terjedni a farostlemez) jutott hozzá e készlethez. Farostra festett alkotást Oláhtól nem ismerünk. Ritka kivételként találkozunk másfajta festményfelépítéssel: egy korai, 1910-es szecessziós Őnarcképénél a barokk mestereket (tennebrossi-sötét tónusokból építkező) technikáját idézve sötét, vörös imprimitúrát vitt fel a gyári alapozású

4. kép: Oláh Sándor: *Bibliai kompozíció vázlata* (töredék), 1935 körül, olaj/vászon, 130×100 cm, Szabadkai Városi Múzeum

vászonra, mely sok helyen előtűnik a különleges, vonalkázó technikával építkező festékréteg alól. Utolsó *Őnarcképét* másodlagosan felhasználta alkotására készítette, szinte fekete színű felületekre dobta fel vibráló ecsetvonásait (5–6. kép). Gajdos Tibor, az Oláh festészetében egyébként is domináló kék szín miatt – melynek funkciója alapvetően a felvázolás volt – a *Kékfátyolos világ* címet adta könyvének. Itt említhető meg, hogy bravúros, pasztellel készült katona-őnarcképét is kék színű papírra vetette fel, zseniálisan kihasználva a hordozó árnyalatát (KORHECZ PAPP 2016b). A pasztell használatával sajnos később egészségügyi okokból fel kellett hagynia. Kevés akvarellvázlat őrződött meg tőle, az is elsősorban magántulajdonban. Akvarellkészletét nem ismerjük, pasztellkészlete és a feltehetően saját készítésű ecsettartó doboza, valamint a plen air festődoboza (benne nyugat-európai gyártók és a szlovén Aero-cég olajfes-

5. kép: Oláh Sándor: *Önarckép*, 1910, olaj/vászon, cca. 60x50 cm, magántulajdon

volna környezetében is megteremteni. Valószínűleg hasonló igényei miatt nem tudott belemenni az első világhétség után felajánlott gimnáziumi tanári állásba, mely a kötöttségek terhe mellett mégis állandó jövedelmet biztosított volna a szűkölködő művésznak és családjának. „Magáért a művészetért, a tiszta igaz művészetért dolgozom és bizony sokszor megfedekezem az életről” – Oláh művészi hitvallásaként is felfogható mondatát tükrözi az akkoriban festett két kis méretű, kartonra festett csendélet-gyöngyszeme, melynek megvásárlására az 1933-as, a

téktubusaival) viszont a múzeum gyűjteményét gazdagítja.

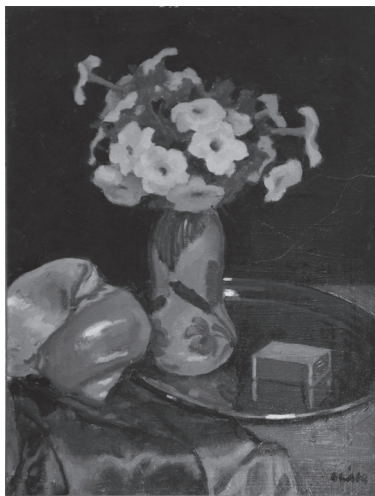
Oláh szinte mindegyik technikában kipróbálta magát, így a grafikában is: rézkarcokat és línómetszeteket is készített. Ezekhez használta a nyomdai festék eldolgozására szolgáló vastag márványtömböt, a hengert és a könyvkötőprést, melyek ma már a szabadkai múzeum eszköztárát gyarapítják.

Szinte élete végéig fűtötte a vágy, hogy művészetet csináljon „ott, ahol az senkinek sem kellett” (MUNK 1933). A művésztelepek termékeny légkörét szerette

6. kép: Oláh Sándor: *Önarckép*, 1960 körül, olaj/vászon, cca. 60x50 cm, magántulajdon

szabadkai „műértő” közönséget ostromozó cikk ösztönözhetette Korhecz Gyula szalámigyárost (7–8. kép).

7. kép: Oláh Sándor: *Petúniás csendélet*, 1930 körül, olaj/karton, 40x30 cm, magántulajdon

8. kép: Oláh Sándor: *Szegfűs csendélet*, 1930 körül, olaj/karton, 40x30 cm, magántulajdon

Végezetül itt adjuk közre Oláh Sándor a Szabadkai Városi Múzeumba került festőszerszámainak fotóit (I.–X. képek).

(A felsorolt tárgyak a Szabadkai Városi múzeum tulajdonát képezik, a fotókat Kolovics Svetlana készítette.)

Festőállvány, művészeti
osztály

Festőállvány, restaurátor
osztály

Pasztellkészlet, művészeti osztály

Vászonfeszítő, restaurátor osztály

Márványlap, restaurátor osztály

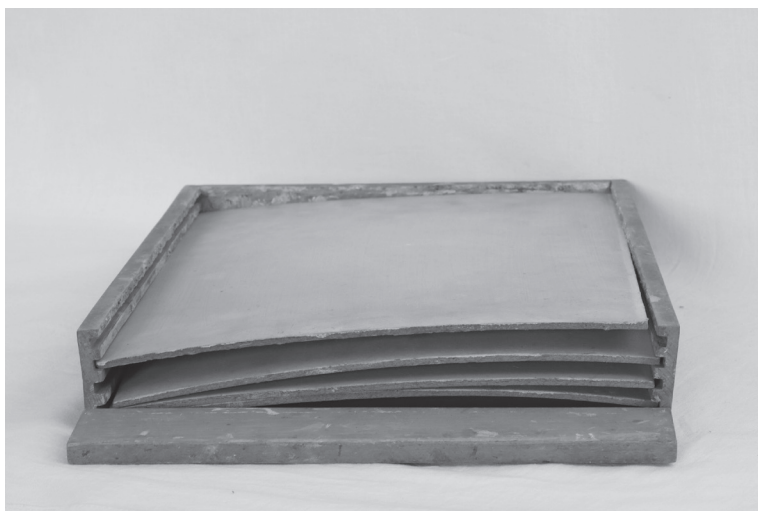
Könyvkötészeti prés, restaurátor osztály

Festődoboz, művészeti osztály

Paletta (nagy), művészeti osztály

Alapozott farostlemezek és tartódobozuk, művészeti osztály

Ecsettartó doboz, művészeti osztály

IRODALOM

- BARANYI A. 1986. *Oláh Sándor*. Forum Könyvkiadó, Újvidék
- DÉVAVÁRI Z. 2000. A legszabadkaibb festő (Oláh Sándor). In *Régi házak, régi történetek*. Életjel, Szabadka, 38–50.
- GAJDOS T. 1986. *Képfátyolos világ*. Életjel, Szabadka
- KORHECZ PAPP Zs. 2009. Nagyapáti Kukac Péter műveinek restaurálása. *Museion*, 8., 87–101.
- KORHECZ PAPP Zs. 2016a. A hódsági zára egykori falképe. Oláh Sándor halálának 50. évfordulójára. *Bácsország*, 3–4., 121–122.
- KORHECZ PAPP Zs. 2016b. Oláh Sándor festőművészre emlékezve (1886–1966). *Bácsország*, 3–4., 8–9.
- MUNK A. 1933. Oláh Sándor negyedszázados jubileumára. *Napló*, 1933. 7. 9., 23–24.
- NINKOV K. O. 2013. *Magyar Galéria (1830–1930)*. Szabadkai Városi Múzeum, Szabadka
- NINKOV K. O. 2020. *Szabadka és Hódmezővásárhely festőművészeti és kerámiatörténeti kapcsolatai (1900–2020)*. Szabadkai Városi Múzeum
- WELTHE K. 1996. *A festészet nyersanyagai*. Balassi Kiadó–Magyar Képzőművészeti Egyetem, Budapest

JEGYZETEK

- ¹ Édesapám szerteágazó érdeklődésének köszönhetően Európa több híres múzeumát még gyermekként megismerhettem, de Baranyi Anna szabadkai Oláh-kiállítása máig felidézhető frenetikus élményt jelentett számomra, pedig csak általános iskolás voltam akkor. 2000 körül személyesen is megismerkedhettem Kudlik Arankával, aki megbízott a nála

őrzött hagyaték egyes darbjainak restaurálásával, valamint lehetővé tette a művészhez köthető teljes anyag (fotók, vázlatok stb.) dokumentálását. Kudlik Aranka a szabadkai Városi Múzeumnak adományozta Oláh Sándor néhány munkaeszközét, mint például a nagyméretű festőállványát, pasztellkészletét és festékesdobozát, szabadkai lakásának felszámolása után pedig Oláh Sándor befejezetlen képeit, hátramaradt szerszámaikat és folyóiratait is nekem ajándékozta, mely darabok idővel bekerülnek közgyűjteményünkbe.

² A zászlónak feltételezhetően köze lehetett a szabadkai Miasszonyunk zárda oltárképrendeléséhez (MUNK 1933: 24).

³ A karton elsősorban a nedvességingadozást bosszulja meg, deformálódik, idővel törékennyé válik. Festéstechnikai hiba miatt a festékréteg magával ránthatja a hordozó legfelső rétegét, vagy lepereghet. A nem megfelelő körülmények között őrzött Nagypáti-festményeknél számos ilyen probléma dokumentálható volt (KORHECZ PAPP 2009: 87–101).

⁴ Oláh a vázlat egyik sarkába ceruzával jegyezte fel e kompozíció eredeti méreteit: 143×185 cm